

Neuvostoliiton musiikkielämä

Simo Mikkonen: State Composers and the Red Courtiers. Music, ideology, and Politics in the Soviet 1930s. Jyväskylä Studies in Humanities 78. University of Jyväskylä, 2007. 336 s.

■ Simo Mikkosen väitöskirja on arvokas lisä siihen kylmän sodan jälkeiseen tutkimukseen, joka on haastanut niin kutsutun totalitaarisen näkökulman, eli oletuksen, että neuvostotaiteilijat olivat ylhäältä sanellun sortopolitiikan passiivisia uhreja. Teos haastaa myös kauan hellityn oletuksen, että taiteiden ja neuvostovallan väliset poliittiset suhteet olivat vain Stalinin suunnitelmien loogista jatku-moa.

Kyseessä on tavattoman tietorikas teos, jossa Neuvostoliiton musiikkielämää tutkitaan ihailtavan laajasta näkökulmas-

ta sen sijaan, että keskityttäisiin johonkin tiettyyn säveltäjään. Tällainen lähestymistapa tuottaa huikeita tuloksia, jos – kuten tässä tapauksessa – se perustuu huolelliseen sekä julkaisemattomien että julkaistujen alkuperäislähteiden tutkimiseen. Teos tuo päivänvaloon uutta tietoa aikakaudesta ja lisää tietämystämme tutkimuksessa huomiotta jääneistä alueista.

Mikkonen on ottanut tavoitteekseen selvittää, omaksuiko kommunistinen puolue yhte-näisen musiikkipolitiikan 1930-luvulla, ja on tätä varten tutkinut pääasiassa Neuvostosäveltäjien liiton toimintaa. Säveltäjäliitto toi yhteen musiikki-maailman edustajia (ei vain säveltäjiä), ja sen välityksellä toteutettiin Neuvostoliiton musiikkipolitiikkaa. Mikkonen on selvittänyt, miksi Neuvostosäveltäjien liitosta tuli niin mah-tava järjestö, millä lailla muusi-kot ja musiikkitieteilijät arvioivat menneisyyttä tulevaisuutta suunnitellessaan ja kuinka he tarttuivat ideologisiin kysymyk-siin kuten sosialistisen realismin soveltamiseen musiikissa. Myös sitä monimutkaista kysymystä, kuka päätti 1930-luvun musiikkipolitiikasta, on selvitetty.

Mikkosen johtopäätökset tuottavat pettymyksen niille, jotka odottavat yksinkertaistettua ja ”mustavalkoista” tulkin-taa Neuvostoliiton kulttuurihistoriasta. Ei ole sattuma, että ’kompleksisuus’ (complexity) näyttää esiintyvän väitöskirjan tekstissä useammin kuin mikään muu sana. Mikkosen käsitys, että ”musiikkielämä oli vuonna 1939, vaikkakin paljon lähempänä puoluetta ja valtio-

ta kuin 1930-luvun alussa ... tiukasti musiikkiammattilaisten käsissä” (s. 294), tuo hänet revisionistisen ajattelun eturintamaan mitä tulee tähän paljon kiisteltyyn ajanjaksoon Neuvostoliiton historiassa. Mikkonen ei kuitenkaan mene revisionismin ansaan pelkän revisionismin takia tai yritä korostetusti olla revisionisti. Vahvat, joskin toisinaan ristiriitaiset johtopäätökset on tehty saata-vissa olevan todistusaineiston pohjalta eikä olettamuksiin perustuen, kuten on laita useissa aikaisemmissa Neuvostoliiton musiikkielämää käsitelleissä tutkimuksissa; toisinaan kirjoittaa yhtyy myös toisten tutkijoiden johtopäätöksiin tai tuo ilmi eriävän kantansa.

Väitöskirjan suurin vahvuus on siinä, että se tuo esiin uutta tutkimusaineistoa, joka on korvaamattoman arvokasta Neuvostoliiton musiikkielämän ja kulttuurihistorian tutkimukselle. Teoksessa käsitellään myös yksityiskohtaisesti alueita, joita musiikkitieteilijät ja historian-tutkijat eivät ole aikaisemmin tutkineet, tai ovat tutkineet hyvin suppeasti. Teos antaa valtavasti uutta tietoa Neuvostosäveltäjien liitosta, Taideasioiden komiteasta, taiteilijoiden ammattiliitosta (Rabis) ja sensuurikomissiosta (Glavrepertkom) ja kansainvälisestä musiikkitoimistosta (VOKS). Tutkija käyttää ihailtavan laajaa lähdepohjaa ja tarjoaa erinomaisten ajantasaisen ja perusteellisen englanninkielisen bibliografian tutkimusaiheestaan. Bibliografia samoin kuin arkistolähteiden esittely ovat erityisen tärkeitä tulevien tutkijoiden kannalta.

Mikkonen tarjoaa lisätodis-

teita sille, että proletaarimusiikkiliikkeeseen ja erityisesti Venäjän Proletaarimuusikoiden yhdistykseen (RAPM) liitetyillä aatteilla ja henkilöillä, joiden on oletettu joutuneen epäsuosiin, meni hyvin senkin jälkeen kun kommunistinen puolue oli lakkauttanut päätöslauselmallaan Proletaarimuusikoiden yhdistyksen 1932. Lisäksi kirjoittaja korjaa joitakin asiantietoja koskien niitä harvoja muusikkoja ja musiikkihallintomiehiä, jotka surmattiin tai suljettiin vankileireille joko ”Suuren terrorin” aikana 1930-luvun loppupuoliskolla tai ennen sitä. Säveltäjille maksettuja palkkoja ja taloudellisia etuuksia on käsitelty yksityiskohtaisemmin kuin missään muussa tutkimuksessa. Teos sisältää myös mieltä kiehtovaa pohdintaa säveltäjien ja musiikkitieteilijöiden, säveltäjien ja taidehallintomiesten, säveltäjien ja äänilevyteollisuuden sekä säveltäjien ja radiotoiminnan välisistä suhteista. Säveltäjäliiton ja kirjailija-, taidemaalari- ja (erityisesti) arkkitehtiliiton välillä tehdään mielenkiintoisia vertailuja, samalla taidehallintomiesten – ”punaisten hoviherrojen”, hehän olivat tavallisesti kommunistisen puolueen jäseniä, – keskeistä roolia kulttuuripolitiikan muotoilijana ja toteuttajana käsitellään perusteellisemmin kuin missään muussa englanninkielisessä Neuvostoliiton musiikkielämää koskevassa teoksessa.

Mitään yllättävää ei liene siinä Mikkosen johtopäätöksessä, että merkittävien institutionaalisten muutosten ja ideologisen vaihtelun aikoina Neuvostosäveltäjien liiton sopeutumiskyky selittää sen kehitty-

misen niin vaikutusvaltaiseksi järjestöksi kuin se oli, ja että mitään yhtenäistä musiikkipolitiikkaa ei 1930-luvulla ole tunnustettavissa.

Mikkosta ei pelota esittää ristiriitaisia väitteitä, varsinkin kun hän on saanut käsiinsä lähteitä, jotka osoittavat ne oikeiksi. Hän väittää esimerkiksi: ”se että säveltäjiä – erityisesti Shostakovitshia – vainottiin 1930-luvulla, on osaksi liioittelua” (s. 64), ja ”Vaikka 1930-luku muistetaan usein Dimitri Shostakovitshiin kohdistuneesta hyökkäyksestä, säveltäjien yleistilanne oli tosiasiassa huomattavasti parempi kuin 1920-luvulla” (s. 25). Monesta voi kuulostaa yllättävältä myös väite, että 1930-luvulla, jota luonnehtivat nälänhätä ja puhdistukset, Neuvostoliiton asukkaiden enemmistön elämä kohentui, jos mittapuuna on koulutustaso, aineellinen hyvinvointi tai hyötyminen teknologisesta kehityksestä (s. 15).

Mikkosen teos sisältää myös omat virheensä ja ristiriitaisuutensa. Neuvostosäveltäjien liiton ja kommunistipuoleen välistä suhdetta pitäisi selvittää. Teoksessa väitetään yhdessä kohtaa, että säveltäjäliitto oli ”itsenäinen organisaatio” (s. 25), ja toisessa, että tekijä ei ole löytänyt arkistoista todisteita sellaisesta puolue-elinten harjoittamasta painostuksesta tai väliintulosta musiikkiasioissa, jotka olisivat vakavasti hajoittaneet säveltäjäliiton itsenäisyyttä, vaikka joitakin tapauksia oli, jolloin puolue päätti puuttua asioihin (s. 79). Tämä ei näytä minusta itsenäisyydeltä, varsinkin kun samalla sivulla huomautetaan, että ”puolueen *orgbiuro* nimitti komis-

sion hoitamaan Neuvostosäveltäjien liiton asioita”.

Myös edellä mainitun vuoden 1932 keskuskomitean päätöslauselman merkitys ja seuraukset kaipaisivat lisää selvitystä. Päätöslauselmalla laukautettiin olemassa olevat taideyhdistykset ja ne korvattiin taideliitoilla. Useissa kohdin päätöslauselmaa kuvataan ”käännepohdaksi” sekä huomioidaan, että musiikkikäytännöissä tapahtui merkittäviä muutoksia vuoden 1932 jälkeen (s. 59). Kuitenkin toisaalla väitetään, että päätöslauselmaa edeltänyttä ja sitä seurannutta kautta yhdistää tietty jatkuvuus: ”Huhtikuun 1932 päätöslauselma edellytti taiteiden poliittisen kontrollin tiukentamista ja näin juuri kirjallisuudessa tapahtui. Kuitenkin ... musiikki säästy useimmilta poliittisilta seuraamuksilta, joita kirjailijat kokivat.” (s. 291). Yhdessä kohtaa jopa väitetään, että huhtikuun päätöslauselmalle on annettu liikaa painoa (s. 50) eli se siitä ”käännepohdasta”.

Hiuksenhalkominen sikseen: *State Composers and the Red Courtiers. Music, ideology, and Politics in the Soviet 1939s* on vaikuttava tieteellinen saavutus ja osoitus Mikkosen rohkeasta tutkimusotteesta. Teos ansaitsee laajan lukijakunnan; se on vahvasti suositeltavaa lukemista sekä neuvostomusiikin historiasta kiinnostuneille, että niille joita yleensäkin kiinnostaa 1930-luvun Neuvostoliiton historia, kulttuuri ja politiikka.

Neil Edmunds